

KATILIM BANKACILIĞI VE SÜRDÜRÜLEBİLİR KALKINMA FAALİYETLERİ ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA

Eyyüp Yakup GEDİKLİ*

Haşmet GÖKIRMAK†

ÖZ

Dünyadaki yoksul insan sayısının artış göstermesi, toplumların yeterli bir seviyedeki eğitim ve sağlık imkanlarından mahrum olması, cinsiyet eşitsizliklerinin oluşması ve küresel ısınmaya bağlı olarak gerçekleşen çevresel sorunların artış göstermesi gibi temel sorunlar, Birleşmiş Milletler çatısı altındaki devletleri ‘Sürdürülebilirlik’ adı altında kalkınma programları oluşturmaya teşvik etmiştir. Bu kapsamda finansal, sosyal ve çevresel hedefler başta olmak üzere, 2030 yılına kadar ulaşılması amaçlanan ‘Sürdürülebilir Kalkınma’ hedefleri belirlenmiştir. Katılım bankacılığı sistemi de sürdürülebilir kalkınmanın gerçekleştirilmesinde potansiyel bir role sahip olup, kendi değer ve prensipleri doğrultusunda finansal kapsayıcılığın gelişmesini, toplumsal fayda esaslı finansmanları ve çevre dostu faaliyetleri desteklemektedir. Bu doğrultuda, Türkiye’deki katılım bankalarının sürdürülebilirlik faaliyetleri mercek altına alınarak, hem sosyal ve çevresel fayda için, hem de katılım bankacılığının gelişmesi için atılması gerekli olan adımlara vurgu yapılmıştır. Özellikle ‘Yeşil Sukuk’ ve ‘Mikro Kredi’ gibi enstrümanlar ile ürün yelpazesinin genişletilmesi, Birleşmiş Milletler Çevre Programı Finans İnisiyatifi (UNEP FI) gibi uluslararası kurumlar ile ortaklıklar gerçekleştirilmesi, sosyal sorumluluk projelerinin sistematik bir şekilde yürütülmesi, özkaynak finansmanının ön plana çıkartılması, iklim değişikliğine pozitif etki oluşturmak amacı ile kredi politikalarının revize edilmesi ve müşteri odaklılık ilkesinin baz alınması en önemli sürdürülebilirlik adımları arasında yer almaktadır. Sürdürülebilirlik faaliyetlerini kurum stratejisi olarak benimseyen firmaların, kamuoyu nezdindeki itibar ve prestijlerindeki artışın yanı sıra ürün ve hizmet yelpazesinin genişlemesi ile işlem karlılıklarının artması da sürdürülebilirlik faaliyetlerinin pozitif çıktıları arasında yer almaktadır.

Anahtar kelimeler: Sürdürülebilirlik, katılım bankacılığı, sürdürülebilir kalkınma

JEL kodları: G21, Q01, R11

A RESEARCH ON THE PARTICIPATION BANKING AND SUSTAINABLE DEVELOPMENT ACTIVITIES

Abstract

The main problems such as the increase in the number of poor people in the world, the lack of societies' education and health facilities, the formation of gender inequalities and the increase of environmental problems due to global warming, encouraged the states under the umbrella of the United Nations to create development plans with the name of 'Sustainability'. In this context, 'Sustainable Development' targets, which are aimed to be achieved by 2030, especially financial, social and environmental targets, have been determined. The participation banking system has also a potential role in achieving sustainable development and supports the improvement of financial inclusion, social benefit-based financing and environmentally friendly activities in line with its own values and principles. In this regard, under the spotlight on sustainability activities of participation banks in Turkey, the steps to be taken are emphasized for both social and environmental benefits and the growth of participation banks. Especially, expanding the product variety with 'Green Sukuk' and 'Micro Credit', setting partnerships with international institutions, such as United Nations Environment Program Finance Initiative (UNEP), highlighting equity financing, revision of credit policies to create a positive impact on climate change and making new strategies based on the customer orientation are among the most important sustainability steps. In addition to social and environmental benefits, increased reputation of companies and growth of market share in the banking sector through new products and customers are among the positive outcomes of sustainability activities.

Key words: Sustainability, participation banking, sustainable development

JEL codes: G21, Q01, R11

* Yüksek Lisans Öğrencisi, İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, Uluslararası Finans ve Katılım Bankacılığı Bölümü, İstanbul, eyyupyakup.gedikli@gmail.com

† Dr. Öğretim Üyesi, İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, Uluslararası Ticaret ve Finans Bölümü, İstanbul, hasmet.gokirmak@izu.edu.tr

Giriş

Dünya üzerinde yaşayan aşırı yoksul insan sayısı 1990'lara kıyasla %61 oranında azalmış ve aşırı yoksulluk seviyesinin (Günlük kazanç 1,9 ABD doları) altında olarak nitelendirdiğimiz insan sayısı 736 Milyonlara gerilemiş olsa da, hâlen daha Dünya nüfusunun yaklaşık %10'unun ciddi bir yoksulluk durumu ile karşı karşıya olduğunu söyleyebiliriz (The World Bank, 2020). Bu oranın tahmin edilmesinde aşırı yoksulluk kriterinin göz önünde bulundurulduğu dikkate alındığında, Dünya üzerindeki yoksul insan sayısının çok daha fazla olacağını belirtmek gerekmektedir. Aynı şekilde ülkemizde de Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) tarafından açıklanan verileri incelediğimizde görece yoksulluk oranının %13,9'lar seviyesinde olduğunu görmekteyiz (TÜİK, 2019). Yoksulluğun yanı sıra fosil yakıtların kullanımının artması ve ormanların tahrip edilmesi ile küresel ısınma ile ilgili sorunlar gün yüzüne çıkmaya başlamıştır. Aynı şekilde hava, su ve çevre kirliliğinin artmasının bir sonucu olarak da Dünya üzerinde bulunan hayvan ve bitki türleri de yok olma tehlikesi ile karşı karşıya kalmışlardır. 20. yüzyılın sonları ve 21. yüzyılın başından itibaren Birleşmiş Milletler önderliğinde eğitim ve cinsiyet eşitliği gibi konularda dahil olmak üzere birçok sorunun çözümü adına arayışlar başlamıştır.

İlk defa 1972 yılında düzenlenen 'Birleşmiş Milletler İnsan Çevresi' isimli konferansta gündeme getirilen çevre sorunları, takip eden süre boyunca yayınlanan birçok rapor ve araştırmalar ile desteklenerek küresel anlamda bir farkındalık oluşturulmaya çalışılmıştır. 1987 yılında yayınlanan 'Brundtland Raporu' ve 1990 yılında yayınlanan 'İnsani Gelişim Raporu' en dikkat çekici raporlar arasında bulunmaktadır. Bu raporlar vasıtası ile toplumsal ve çevresel sorunlar kurumsal bir kimlik kazanarak, günümüzde 'Sürdürülebilir Kalkınma' olarak bildiğimiz kavramı ortaya çıkarmıştır. Brundtland raporunda yer alan tanıma göre; *"Sürdürülebilir kalkınma, gelecek kuşakların kendi gereksinimlerini karşılayabilme yetilerini tehlikeye atmadan bugünün ihtiyaçlarını karşılayabilen kalkınmadır."* (Brundtland, 1987).

Geçmişten günümüze artan farkındalık ile özellikle devletlerin ve iş dünyasının sürdürülebilir kalkınmaya katkı sağlamak amacı ile adımlar attığını görmekteyiz. Kurumsal şirketler başta olmak üzere ülkemizde de bu alanda stratejiler belirlenmekte ve yatırımlar yapılmaktadır. İlgili hedeflere ulaşma noktasında Finans sektörüne ve bilhassa bankalara da önemli sorumluluklar düşmektedir. Bankaların en temel fonksiyonu finansal aracılık faaliyetleridir. Yani gerçek ve tüzel kişilerden topladıkları mevduatları kredi olarak tekrardan topluma geri kazandırmaktadırlar. Bu finansal faaliyetler aracılığı ile çeşitli sektörlerden birçok kurum ile çalışmakta ve bireysel olarak da birçok kişiye hizmet vermektedirler. Bankaların bilançoları içerisindeki pasif kalemlerin yüz milyar TL'lere ulaştığını göz önünde bulunduracak olursak, kâr elde etmenin yanı sıra kullanılacak olan fonların topluma ve çevreye katkı sağlayacak alanlara yönlendirilmesi de sürdürülebilir kalkınmayı gerçekleştirme noktasında büyük önem arz etmektedir.

Bankacılık sektörü içerisindeki payı küçük bir ölçekte olsa da 2019 sonu itibari ile sektör içerisindeki aktiflerden %6,3'lük (284 Milyar TL) bir pay alan katılım bankalarının da sürdürülebilir kalkınma hedeflerini gerçekleştirme noktasında önemli sorumlulukları olduğunu söyleyebiliriz. Katılım bankacılığını, temel değer ve prensipleri ile ele aldığımızda sürdürülebilir finans ilkeleri ile ortak bir noktada buluştuğunu görmekteyiz. Örneğin; Türkiye Katılım Bankalar Birliği'nin (TKBB) yayınlamış olduğu 'Esaslı Bankacılık' ilkeleri arasında yer alan 'Faizsiz Finans Esası', 'Toplumsal Fayda Esası', 'Yardımlaşma Esası', 'Tam Hizmet Esası' ve 'Ticaret Esası' gibi ilkeleri göz önünde bulundurduğumuzda, katılım bankalarının hali hazırdaki değerlerinin hem toplumsal hem de çevresel kalkınmaya önemli ölçüde destek olabilecek mahiyette olduğuna şahit olmaktayız (TKBB, 2020).

Sürdürülebilir kalkınmaya verilecek desteğin yanı sıra 2024 yılına kadar bankacılık sektörü içerisindeki toplam payını %15 seviyesine çıkartmayı hedefleyen katılım bankalarının,

sürdürülebilir finans faaliyetleri aracılığı ile ürün yelpazesini genişletmesi ve daha geniş bir müşteri kitlesine hitap etmesinin yanı sıra kamuoyu nezdindeki güvenilirliğinin, bilinirliğinin ve prestijinin artması da potansiyel faydalar arasında yer almaktadır.

Bu çalışmanın amacı, katılım bankacılığını kendi felsefesi ve esasları üzerinden değerlendirerek ‘Sürdürülebilirlik Finans İlkeleri’ ile olan benzer yönlerini ortaya çıkartmak ve mevcut durumdaki önceliklerini ve faaliyetlerini açıklayarak ‘Sürdürülebilir Kalkınmanın’ gerçekleştirilmesi için atılması gerekli olan adımları belirtmektir. Bu vesile ile yapılan araştırmalardan ve mülakat gerçekleştirdiğimiz kişilerin görüşlerinden de yola çıkarak katılım bankalarının “Müşteri Odaklılık” ilkesini öncelikli olarak ele alması ve “Yeşil Sukuk” gibi yeni yatırım araçlarını kullanması ile pazar payını da arttırabileceğini vurguluyoruz. Mevcut faaliyetlerin tespit edilmesi için ise belirlemiş olduğumuz mevduat ve katılım bankalarının 2018 ve 2019 yılları arasında yayınlamış oldukları faaliyet ve sürdürülebilirlik raporları incelenmiştir. Atılabilecek adımlar, bu süreçte yaşanan zorluklar ve katılım bankaları adına oluşabilecek potansiyel faydaları değerlendirmek için ise finans sektöründen, akademi camiasından, çeşitli dernek ve danışmanlık şirketlerinden uzman kişiler ile derinlemesine mülakatlar gerçekleştirilmiştir.

1. Sürdürülebilir Kalkınma

Sürdürülebilirlik kavramı sürekli olarak var olabilme, mütemadiyen devam edebilme becerisine sahip olma gibi tanımlanmaktadır. Diğer bir ifade ile azalmadan ve fonksiyonlarını yitirmeden süregelen faaliyetler bütünüdür. Sürdürülebilirlik kavramının yaygınlaşması çevre sorunlarının gözle görünür bir hale geldiği ve iletişimin kolaylaştığı 20. Yüzyılın ikinci yarısına rast gelmektedir. Daha önceki zamanlarda sanayileşmenin gelişmesi ile çeşitli çevresel sorunların ortaya çıkması gündeme gelmiş olsa bile, bu sorunlar ilk defa 1972 yılında Stockholm’de gerçekleşen ‘Birleşmiş Milletler İnsan Çevresi Konferansı’nda ele alınmıştır. Bu konferans çevre sorunlarının kapsamlı bir şekilde ele alındığı ilk uluslararası konferans niteliğini taşımaktadır. Gerçekleştirilen konferansın temel amacı; büyüme amacı ile hızlı ve plansız bir şekilde sanayileşen gelişmiş ülkelerin çevreye verdikleri zararlar ile gelişmekte olan ülkelerde de az gelişmişlikten kaynaklanan çevre sorunlarının ele alınması ve çözüm önerilerinin üretilmesiydi. Konferansın düzenlenmesindeki temel amaç, çevre sorunlarının ele alınması olmuş olsa da isminden de anlaşılacağı üzere insan ve kalkınma odaklı bir konferans icra edilmiştir. Bu konferansın akabinde de günümüzdeki finansal sürdürülebilirlik faaliyetlerine öncülük edecek topluluklardan biri olan Birleşmiş Milletler Çevre Programı (UNEP) kurulmuştur (UNEP FI, 2020).

Sürdürülebilir kalkınma teriminin kurumsal bir kimliğe sahip olması ise 1987 yılında Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu’nun (WCED) Brundtland Raporu olarak da bilinen, Ortak Geleceğimiz (Our Common Future) isimli raporu yayınlaması ile olmuştur. Raporda geçen tanıma göre; *“Sürdürülebilir kalkınma gelecek nesillerin kendi ihtiyaçlarını tedarik edebilme kabiliyetlerini tehlikeye sokmadan bugünün ihtiyaçlarını karşılayabilen kalkınmadır.”* (WCED, 1987).

2. Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri

Sürdürülebilir Kalkınmayı gerçekleştirebilmek için Birleşmiş Milletler önderliğinde ilk olarak 2000 yılında ‘Milenyum Kalkınma Hedefleri’ belirlenmiştir. İlgili hedefler 15 sene boyunca yürürlükte kalmıştır ve milyonlarca insanın yoksulluktan kurtulmasına, çocuk ölüm oranlarının düşmesine, HIV/AIDS bulaşma oranlarının azalmasına, okulu bırakan çocukların sayısının azalmasına ve daha bunlar gibi birçok başarıya ön ayak olmuşlardır (UNDP Türkiye, 2020).

Milenyum Kalkınma Hedeflerinin yürürlükten kalkmasının ardından Birleşmiş Milletler, 2015 yılı içerisinde 17 maddeden oluşan ve 2030 yılına kadar yürürlükte kalması planlanan

'Sürdürülebilir Kalkınma Hedeflerini' yayınladı. Sürdürülebilir kalkınma hedefleri kapsamında hem toplumsal hem de çevresel olmak üzere birçok hedef belirlenmiştir. Yoksulluğun sonlandırılması, nitelikli eğitimin sağlanması, sağlıklı ve kaliteli yaşamın tesis edilmesi, iklim değişikliğinin önüne geçilmesi ve insanlar arasındaki eşitsizliklerin son bulması başlıca hedefler arasında yer almaktadır.

Sürdürülebilir Kalkınma Hedeflerini ekonomik, sosyal ve çevresel olmak üzere üç başlık altında gruplandırabiliriz:

Tablo 1: Sürdürülebilir Kalkınma Hedeflerinin Gruplandırılması

Ekonomik Hedefler	Sosyal Hedefler	Çevresel Hedefler
<ul style="list-style-type: none"> - Yoksulluğa son verme - Açlığa son verme - İnsana yakışır iş ve ekonomik büyüme - Sanayi, yenilikçilik ve altyapı - Sorumlu üretim ve tüketim 	<ul style="list-style-type: none"> - Sağlık ve kaliteli yaşam - Nitelikli eğitim - Toplumsal cinsiyet eşitliği - Eşitsizliklerin azaltılması - Barış, adalet ve güçlü kurumlar - Hedefler için ortaklıklar 	<ul style="list-style-type: none"> - Temiz su ve sanitasyon - Erişilebilir ve temiz enerji - Sürdürülebilir şehir ve yaşam alanları - İklim eylemi - Sudaki yaşam - Karasal yaşam

Kaynak: Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri yazarlar tarafından gruplandırılmıştır.

3. Finans Sektörü ve Sürdürülebilir Kalkınma

Dünya üzerinde bir arada yaşayan bir topluluk olarak, sürdürülebilir kalkınma hedeflerine ulaşma noktasında devletlerin, şirketlerin ve bireyler olarak bizlerin sorumluluk bilinci ile hareket etmemiz gerekmektedir. Finans sektörünün bu konudaki sorumluluklarını ise, çevresel, ekonomik ve sosyal kalkınma konuları üzerindeki doğrudan ve dolaylı etkileri olmak üzere iki başlık altında toplayabiliriz.

3.1. Doğrudan Etkiler

Finans kurumlarının ve kurum çalışanlarının sosyal sorumluluk projeleri kapsamında; eğitim, sağlık, kültür ve sanat gibi farklı projelere destek vermesi, toplumun düşük gelirli kesiminden insanlara yönelik yardım faaliyetleri düzenlemesi, deprem gibi bir doğal afet veya COVID-19 gibi topluma olumsuz etkileri bulunan küresel bir salgın sonucunda ortaya çıkabilecek olumsuz etkileri gidermek adına hem maddi hem de manevi olanaklarını kullanmasını doğrudan etkiler arasında belirtebiliriz. Ek olarak kurumların operasyonel faaliyetlerini gerçekleştirirken oluşturduğu etkileri de bu kapsamda değerlendirebiliriz. Örneğin; yakıt giderleri, kâğıt harcamaları, elektrik ve su tüketimi, geri dönüşümü sağlanabilen materyallerin kullanılması ve doğal gaz harcamaları gibi konular kurumların çevreye verdikleri doğrudan etkileri kapsamaktadır.

Bunun yanı sıra kurumların kendi çalışanları arasında din, dil, ırk ve cinsiyet ayrımı içerisinde bulunmadan eşit fırsatlar oluşturması, çalışanlarına kendi alanlarında eğitim fırsatları sunması ve özel sağlık sigortası gibi uygulamalarla çalışanlarının sağlık durumları ile ilgili koruyucu önlemler alması finans kurumlarının sosyal sürdürülebilirlik anlamında üzerine düşen vazifeler arasında yer almaktadır.

3.2. Dolaylı Etkiler

Finans kuruluşları ve özellikle de bankalar için en temel etki ise, finanse ettikleri faaliyetler sonucunda oluşan dolaylı etkilerdir. Finans kuruluşları finansman taleplerini değerlendirirken büyük çoğunlukla kredilerin geri ödenebilme durumunu, kârlılığını ve karşılığında gösterilen teminatları baz alarak karar vermektedir. Bu kriterler bir bakıma bankanın ekonomik

sürdürülebilirliği açısından göz önünde bulundurması gereken kriterler olsa da çevresel ve sosyal faktörlerin de dikkate alınması sürdürülebilirlik hedeflerine ulaşma noktasında atılması gereken önemli bir adımdır (Sevin, 2020). Finansman sağlanacak olan projelerin denetlenmesinin ve değerlendirilmesinin yanı sıra, ilgili projelerin amaç odaklı bir şekilde belirlenmesi de önem arz etmektedir. Örneğin; yenilenebilir enerji, çevresel yatırımlar, eğitim ve sağlık yatırımları, kalkınma konusunda öncelikli bölgelerin tercih edilmesi, toplam krediler arasında küçük ve orta büyüklükteki işletmelere daha fazla yer ayrılması, yeni girişimcilerin desteklenmesi ve tarım faaliyetlerinin teknolojik uygulamalar ile desteklenmesi sürdürülebilir kalkınma hedeflerine ulaşma noktasında bankaların öncelikli olarak tercih edebilecekleri faaliyetler arasında yer almaktadır.

4. Sürdürülebilir Finans İçin Uluslararası Kuruluşlar ve Prensipleri

Küresel finans kuruluşları, yasal asgari zorunlulukların ötesinde, uluslararası kurumlar tarafından belirlenen prensipler ve ölçütler doğrultusunda yeni bir kredi değerlendirme metodolojisi oluşturmaya başlamışlardır. 2030 yılına kadar gerçekleştirilmesi planlanan Sürdürülebilir Kalkınma Hedeflerine ulaşmak amacı ile yatırım yapılması gerekli alanların önceliklendirilmesi de bu metodoloji içerisinde dahil edilmektedir. Finans sektörünü bu hedefler doğrultusunda yönlendirebilmek ve kurumlar arasındaki dayanışmayı sağlamak amacı ile özellikle Birleşmiş Milletler (BM) çatısı altında çeşitli kuruluşlar oluşturulmuştur. Birleşmiş Milletler Çevre Programı Finans İnisiyatifi (UNEP FI) ve Birleşmiş Milletler Küresel İş Birliği (UN Global Compact) gibi kuruluşları bunlara örnek olarak gösterebiliriz. Birleşmiş Milletler'in önderliğinde kurulan kurumların yanı sıra Hollanda merkezli bir kuruluş olarak hayata geçirilen Değerler Üzerine Kurulan Küresel Bankacılık İttifakı'nda (GABV) bu alanda faaliyet gösteren örnek bir kuruluşur.

4.1. Birleşmiş Milletler Çevre Programı Finans İnisiyatifi (UNEP FI)

Birleşmiş Milletler Çevre Programına bağlı olan Finans İnisiyatifi, özel sektör finans kurumlarını Sürdürülebilir Kalkınma Hedeflerine ulaşmak amacı ile yönlendiren ve bir çatı altında toplayan bir girişimdir. UNEP FI, 1992 yılında gerçekleştirilen Rio Dünya Zirvesinde gerçekleştirilen bankacılık ve sürdürülebilirlik konulu bildirimlerin akabinde yine aynı yıl içerisinde 13 üye bankanın da desteği ile kurulmuştur. (UNEP FI, 2020).

Sürdürülebilir Kalkınma Hedeflerine ulaşmak maksadı ile 2019 yılının Eylül ayı içerisinde Birleşmiş Milletlerin organizasyonluğunda 49 ülkeden 130 bankanın imzası alınarak Sorumlu Bankacılık Prensipleri (The Principles for Responsible Banking) olarak adlandırdığımız prensipler yürürlüğe konulmuştur. Sorumlu Bankacılık Prensiplerini aşağıdaki şekilde ifade edebiliriz:

- İş strateji ve süreçlerinin Sürdürülebilir Kalkınma Hedeflerine uygun olacak ve katkıda bulunacak şekilde uyumlu hale getirilmesi.
- Faaliyetlerden, ürünlerden ve hizmetlerden kaynaklanan olumsuz etkilerin azaltılarak olumlu etkilerin sürekli olarak artırılması.
- Sürdürülebilir uygulamaları teşvik etmek, mevcut ve gelecek nesiller için ortak refah oluşturan ekonomik faaliyetlerin hayata geçirilmesi.
- Toplumsal hedeflere ulaşmak için proaktif ve sorumlu bir şekilde ilgili paydaşlarla istişarelerde bulunmak.
- Etkin yönetim ve sorumlu bir bankacılık kültürü ile bu ilkelere bağlılık göstermek.
- İlkelerin ne kadar uygulandığının periyodik olarak gözden geçirilmesi, olumlu ve olumsuz etkilerinin şeffaf bir şekilde ölçülmesi.

Yukarıda belirtmiş olduğumuz Sorumlu Bankacılık Prensiplerine uyacaklarını taahhüt eden bankalar arasında Türkiye'den de 6 adet banka bulunmaktadır (UNEP FI, 2020):

- Türkiye Sınai Kalkınma Bankası (TSKB),
- Garanti BBVA,
- ING Türkiye,
- Yapı Kredi,
- Şekerbank,
- Türkiye Kalkınma ve Yatırım Bankası

4.2. Birleşmiş Milletler Küresel İşbirliği (UN Global Compact)

Birleşmiş Milletler çatısı altında kurulan ve 2000 yılında hizmet vermeye başlayan Küresel İş Birliği Kurumu, günümüzde 160'ın üzerinde ülkede, bankaların ve finans kuruluşlarının da dahil olduğu 9.500'ün üzerinde şirket ve 3.000'in üzerinde şirket dışı kurum ve kuruluş ile çalışarak dünyanın en büyük kurumsal sürdürülebilirlik girişim projesi olarak tanınmaktadır.

Birleşmiş Milletler Küresel İş Birliği kurumu, iş dünyasının stratejilerini ve faaliyetlerini gerçekleştirirken insan haklarına, çalışma standartlarına, çevre ve yolsuzlukla mücadele konularına dikkat etmelerini esas alarak sürdürülebilir kalkınmanın gerçekleştirilmesine destek olmayı amaçlamaktadır. Bu bağlamda, evrensel olarak kabul edilen Birleşmiş Milletler bildirgeleri, İnsan Hakları Evrensel Beyanamesi, Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) Çalışma Yaşamında Temel İlkeler ve Haklar Bildirgesi, Birleşmiş Milletler Rio Çevre ve Kalkınma Bildirgesi ve Birleşmiş Milletler Yolsuzlukla Mücadele Sözleşmesi üzerinden 10 adet ilke hazırlayarak üye kurum ve kuruluşların politika ve prosedürlerine dahil edilmesini teşvik etmektedir. İlgili ilkeler dört başlık altında sınıflandırılmaktadır (Global Compact Türkiye, 2020):

İnsan Hakları:

- İş dünyası, ilan edilmiş insan haklarını desteklemeli ve haklara saygı duymalı.
- İş dünyası, insan hakları ihlallerinin suç ortağı olmamalı.

Çalışma Standartları:

- İş dünyası, çalışanların sendikalaşma ve toplu müzakere özgürlüğünü desteklemeli.
- Zorla ve zorunlu işçi çalıştırma uygulamasına son verilmeli.
- Her türlü çocuk işçi çalıştırılmasına son verilmeli.
- İşe alım ve işe yerleştirmede ayrımcılığa son verilmeli.

Çevre:

- İş dünyası, çevre sorunlarına karşı ihtiyati yaklaşımları desteklemeli.
- Çevresel sorumluluğu artıracak her türlü faaliyete ve oluşuma destek vermeli.
- Çevre dostu teknolojilerin gelişmesini ve yaygınlaşmasını desteklemeli.

Yolsuzlukla Mücadele:

- İş Dünyası, rüşvet ve haraç dahil her türlü yolsuzlukla savaşmalıdır.

Bu ilkelere ek olarak, Global Compact Türkiye Ağı bünyesinde yer alan Sürdürülebilir Bankacılık ve Finans Çalışma Grubu tarafından 2017 yılında hazırlanan Sürdürülebilir Finansman Bildirgesine yedi üye banka da imza atmışlardır. İmza atan bankalar arasında Akbank, ING, Garanti BBVA, Şekerbank, Türkiye İş Bankası, TSKB ve Yapı Kredi Bankası yer almaktadır. İlgili bildirge ile bu bankalar 50 milyon ABD doları ve üzerindeki finansman kararlarında sosyal ve çevresel riskleri de göz önünde bulundurup bu doğrultuda finansman kararı vereceklerini beyan etmişlerdir. Bildirge 2018 yılında yenilenerek 50 milyon ABD doları olan alt limit 20 milyon ABD doları olarak değiştirilmiştir. Ayrıca, bildirgeye imza atan bankalar sosyal ve çevresel riskleri değerlendirmek üzere en az bir personel istihdam edeceğine dair taahhütte bulunmuşlardır (Global Compact Türkiye, 2020).

4.3. Değerler Üzerine Kurulan Küresel Bankacılık İttifakı (GABV)

Birleşmiş Milletler çatısı altında kurulan kurumların yanı sıra, daha küçük bir ölçekte finansal varlığa sahip olan Değerler Üzerine Kurulan Küresel Bankacılık İttifakı, 2009 yılında Hollanda merkezli bir kuruluş olarak hayata geçirilmiştir. Özellikle, bankaların ve diğer finans kuruluşlarının yönetimleri arasında iş birliğinin sağlanması ile çevresel, sosyal ve ekonomik sürdürülebilirliğin desteklenmesi için adımlar atılması, kurumların daha şeffaf ve hesap verebilir bir yapı kazanması, finansman kullandırılmalarının toplumlara katma değer sağlayan gerçek mal ve hizmetlere dayalı olan projelere yönlendirilmesi ve spekülasyon piyasası işlemlerinden uzak durulması Küresel Bankacılık İttifakı'nın en temel hedefleri arasında yer almaktadır. Günümüzde dünyanın çeşitli kıtalarından 63 finans şirketi ve 16 stratejik ortak ile çalışan Küresel Bankacılık İttifak'ı toplam da 70 milyon üzerinde müşteriye hizmet vermek ile üye kuruluşlarının toplam aktif büyüklüğü 210 Milyar dolar değerindedir (GABV, 2020). Bünyesinde yer alan kurum ve kuruluşları toplum ve çevre için pozitif bir fayda sağlamaya yönelik teşvik etmek amacı ile beş temel prensip belirlemiştir (GABV, 2020):

İş modeli için üçlü yaklaşım: Ekonomik olarak kârlılığın tek başına bir yönetim hedefi olarak kabul edilmemesi ve ESG kriterlerinin, yani çevre ve sosyal yaşamın da göz önünde bulundurulması ile herhangi bir zarara yol açmadan fayda ve değer odaklı bir iş modelinin desteklenmesi hedeflenmektedir.

Reel ekonomi: Toplum temelli, gerçek ekonomiye hizmet eden ve yeni iş modelleri ile insanların ihtiyaçlarının karşılanması hedeflenmektedir.

Müşteri odaklılık: Müşteriler ile daha yakın ve uzun dönemli bir ilişki kurarak, müşterilerin ekonomik faaliyetlerini yakından takip edip, oluşabilecek risklere karşı müşteriler ile ortak çözüm yolları araştırmak ve müşterilere en iyi hizmeti sağlayabilmek.

Uzun Dönemli Dayanıklılık: Sürdürülebilir kalkınmayı kendine hedef edinen kurumların, gerçekleştirdikleri projelerde kısa vadede oluşabilecek kârdan ziyade uzun vadede daha dayanıklı ve daha planlı projeler ile sektör içerisinde oluşabilecek olumsuz etkilere karşı sürdürülebilirliğini ve dayanıklılığını devam ettirmesi gerekmektedir.

Şeffaflık ve Kapsayıcı Yönetişim: Değerler odaklı kurumların, kurum içi yönetim ve raporlamalarında son derece şeffaf ve kapsayıcı bir yol izlemesi ve bu kapsamda sadece kurumların hissedarları ile değil, müşteriler ve paydaşlar ile de son derece şeffaf bir ilişki içerisinde olması gerekmektedir.

5. Katılım Bankacılığı Esasları ve Sürdürülebilir Finans Prensipleri

Türk bankacılık sektöründeki bankalar, faaliyet alanlarına göre Mevduat, Katılım ve Kalkınma/Yatırım bankaları olmak üzere üç ana grup altında toplanmaktadır. Bu çalışmada ele alınan katılım bankacılığının işleyişini 10 temel esas üzerinden açıklayabiliriz. Türkiye Katılım Bankalar Birliği (TKBB) tarafından yayınlanmış olan ve katılım bankacılığının özü mahiyetinde olan esasları aşağıdaki şekilde belirtebiliriz (TKBB, 2020):

Tablo 2: Katılım Bankacılığı Esasları

Faizsiz Finans Esası	Ticaret Esası	Paylaşma Esası	Memnuniyet Esası	Denetim Esası
Yardımlaşma Esası	Tam Hizmet Esası	Sözleşme Esası	Toplumsal Fayda Esası	Ortaklık Esası

Kaynak: Türkiye Katılım Bankaları Birliği, 2020

Katılım Bankacılığı, paradan para kazanmayı değil reel bir ticari faaliyeti esas alan, ticaretlerinde etik değerlere riayet eden, sorumlu olduğu kişi ve kurumlara karşı açık ve şeffaf olan, müşteri odaklı bir yaklaşım ile en güzel hizmeti sunmaya çalışan, toplamış oldukları fonları tekrardan erdemli bir şekilde toplumun ve çevrenin kalkınması amacı ile kullandıran, yardımlaşmayı ve ortaklık ilişkilerini esas alan faizsiz finansal kurumlar olarak tanımlanmaktadır.

Katılım bankacılığı esasları ile uluslararası finans kuruluşlarının sürdürülebilir kalkınma hedeflerine ulaşmak amacı ile oluşturdukları prensipleri bir arada düşündüğümüzde birçok benzerlikler olduğunu görmekteyiz. Bu benzerlikleri özet olarak aşağıdaki şekilde açıklayabiliriz:

- Katılım bankalarının fon kullandırmalarında gerçekleştirilecek olan işlemlerin gerçek mal ve hizmetlere dayanması gerekmektedir. Benzer bir şekilde, GABV üyeleri de ‘Reel Ekonomi’ ilkesini benimseyerek topladıkları fonları ve özsermayelerini gerçek mal ve hizmetlere dayalı alanlarda kullanmayı ve spekülatif işlemlerden uzak durmayı taahhüt etmişlerdir.
- Finans kurumları stratejilerini belirlerken topluma ve çevreye fayda sağlayacak alanları göz önünde bulundurmaktadır. Türkiye Katılım Bankalar Birliğinin açıkladığı esaslar arasında yer alan ‘Toplumsal Fayda Esası’ ve ‘Yardımlaşma Esası’ ile sürdürülebilir finans faaliyetlerine öncelik veren kurumların proje finansmanlarında uluslararası kuruluşların belirledikleri ilkelere riayet etmesi, yani çevreyi, toplumu ve yönetsimsel alanları dikkate alması iki anlayış arasındaki benzerliklere örnek gösterilebilecek önemli bir noktadır.
- Hem katılım bankacılığı esasları hem de sürdürülebilir finans ilkeleri arasında yer alan önemli maddelerden bir tanesi de ‘müşteri odaklılık’ ilkesidir. Bu ilke kapsamında bankalar gerçekleştirdikleri bütün faaliyetlerin merkezinde insanı odak noktası olarak görür. Müşteri odaklılık ilkesini; müşterilerin ihtiyaçlarının belirlenmesi, o ihtiyaçların karşılanabilmesi ve müşterilere daha iyi ve elverişli bir hizmet sağlamak amacı ile sürekli olarak yeni ürün ve hizmetlerin geliştirilmesi olarak da tanımlayabiliriz. Ayrıca müşterilere karşı sorumluluk bilinci ile hareket ederek onların refahını yükseltecek faaliyetler içerisinde bulunmak da bu ilkenin kapsamı içerisinde yer almaktadır.
- Özü itibari ile İslam hukuku ilkelerine dayanan katılım bankaları, gerçekleştirecekleri finansal faaliyetlerde kumar, alkollü içecek çeşitleri, zararlı gıda malzemeleri, tütün ve tütün mamulleri ve bunlar gibi topluma ve çevreye zararı olacak alanlarda yatırım faaliyetlerinde bulunamazlar. Benzer bir şekilde sürdürülebilir finans ilkeleri kapsamında da topluma ve çevreye zararı olduğu bilinen alanlara yatırım yapılmaması teşvik edilmektedir.

Yukarıda belirtmiş olduğumuz maddelerden de anlaşılacağı üzere katılım bankacılığı esasları ve sürdürülebilir finans ilkeleri arasında büyük ölçüde benzerlikler vardır. Bu benzerliklerden

yola çıkararak, katılım bankalarının, kendi değerlerinden ödün vermeden UNEP FI ve UN Global Compact gibi uluslararası kuruluşlar ile çalışması ve iş birliği içerisinde olması hem toplum ve çevrenin hem de katılım bankalarının yararına olabilecek bir adım olacaktır. Bu birliktelik ile katılım bankalarının da aslında kendi öz değerleri içerisinde var olan ve teşvik edilen sürdürülebilir finans faaliyetlerine daha fazla önem vermesi ve stratejilerini bu çerçevede içerisinde gerçekleştirilmesi sağlanmalıdır.

6. Sürdürülebilir Kalkınmanın Gerçekleştirilmesinde Katılım Bankalarının Potansiyel Rolü

Dünya Bankasından üç araştırma görevlisi ile Durham üniversitesinden Habib Ahmed beyin yapmış oldukları bir araştırma kapsamında katılım bankacılığının temellerini oluşturan İslami finansın, sürdürülebilir kalkınmayı gerçekleştirme noktasındaki potansiyel rolüne ilişkin tespitleri büyük önem arz etmektedir (Ahmed, vd., 2015). Literatürde yer alan farklı çalışmalarla birlikte derlediğimiz potansiyel faydaları 3 başlık halinde özetleyebiliriz:

6.1. Finans Sektöründeki İstikrar ve Dayanıklılığın Arttırılması

İslami finans, finans sektöründeki istikrar ve sürdürülebilirliğin gelişmesine önemli ölçüde destek sağlayabilir. Amerika Birleşik Devletleri'nin Merkez Bankası Dallas ofisinde yer alan araştırmacıların tahminine göre 2008-2009 küresel finansal kriz dönemi içerisindeki toplam kaybın 6 ile 14 Trilyon ABD doları arasında olduğu belirtilmektedir (Luttrell ve Rosenblum, 2013). 2008 yılında gerçekleşmiş olan küresel finansal krizin çeşitli sebepleri olsa da aşırı ve ihtiyatsız bir şekilde borç verme faaliyetlerini bu sebeplerin en başında sayabiliriz. Yine küresel finansal kriz ile ilgili olarak 'Paranın Yükselişi' kitabının yazarı olan Niall Ferguson'un kitabının giriş kısmında yöneltmiş olduğu sorular da krizin sebeplerini açıklar mahiyettedir. Yazarın yöneltmiş olduğu sorulara örnek olarak aşağıdaki maddeleri sıralayabiliriz: (Ferguson, 2008)

- *Bu kadar çok Amerikan ve Avrupa Bankası nasıl bu kadar yüksek kaldıraçlı bir bilanço sahibi oldular, diğer bir deyişle sermaye tabanlarının çok ötesinde bir parayı borçlanıp kredi olarak kullandırma noktasına nasıl geldiler?*
- *Dev Amerikan firması Amerikan International Group (AIG) tarafından başı çekilen sigorta endüstrisi nasıl geleneksel risk kavramından türev işlemler piyasasına kaydı ve yüksek belirsizlik içeren finansal risklere karşı korunmaz hale geldi?*

İslami finansın altını çizdiği prensiplerin en başında gelen risk paylaşımı ilkesi ve gerçek bir mal varlığına dayalı olarak gerçekleştirilen finansal işlemlerin zorunlu oluşu yüksek seviyelerde borçlanmayı sınırlandırmaktadır. Finansal sistem içerisinde risk paylaşımının yapıyor olması, özellikle bankaların riskleri daha dikkatli bir şekilde değerlendirmesine ve borç verdikleri müşterilerinin kullandıkları fonları daha efektif bir şekilde denetlemesine teşvik etmektedir. Dolayısıyla risklerin hem finansör olan bankaların hem de girişimciler tarafından çifte bir şekilde değerlendirilmesi finansal sistemi daha disiplinli bir konuma getirecektir. Bunun sonucu olarak da sadece teminata güvenerek verilen aşırı kredilerin verimsiz projeler veya spekülatif işlemler kapsamında kullanılmasının önüne geçilerek sağlıklı bir finansal sistemin oluşturulması desteklenmiş olacaktır (Chapra, 2014).

Türev ürünlerden kaynaklı olan belirsizliklerin ve spekülatif maksatlı olarak gerçekleştirilen finansal işlemlerin katılım bankacılığında olmaması da finansal istikrarın ve dayanıklılığın geliştirilmesine katkı sağlayacak olan prensiplerdendir. Risk paylaşımının yanı sıra katılım bankacılığı fon kullandırma enstrümanlarından biri olan müşareke yöntemi ile de borç tabanlı finansman yerine özkaynak finansmanı modelleri geliştirilirse kurumların iflas olasılığının ve ekonomi içerisindeki sistemsel risklerin önüne geçilmiş olacağını da belirtebiliriz. İslami finansın yanı sıra, özkaynak finansmanı geleneksel iktisatçıları desteklediği bir konudur.

Harvard Üniversitesi'nden Profesör Rogoff'a göre, "İdeal bir dünyada özkaynaklardan verilen borçlar ve doğrudan yatırımlar çok daha büyük bir rol oynamalıdır" ve "Özkaynak finansmanı ile kredi finansmanı arasında kurulacak denge ile risk paylaşımı artacak ve finansal krizler keskin bir şekilde sona erecektir" (Rogoff, 1999).

Her ne kadar kâr-zarar ortaklığı ile ilgili modeller İslami finans açısından teşvik edilmiş olsa da günümüzde katılım bankalarının faaliyetleri arasındaki payı çok düşük seviyelerdedir. Satış-tabanlı yani daha çok murabaha işlemleri olarak bildiğimiz faaliyetlerin payı ise daha yüksek düzeydedir. Murabaha işlemlerinde mal ve hizmetlerin vadeli satışı üzerinden belirlenmiş bir getiri taahhüt edildiği için ve dolayısıyla kâr-zarar ortaklığı modellerine nazaran daha az risk içerdiği için katılım bankaları tarafından daha çok tercih edilen bir model olarak kullanılmaktadır. Özü itibari ile satışa dayalı finansman yöntemlerinin kullanılması katılım bankacılığı prensiplerine uygun olsa da kâr-zarar ortaklığı modelinin toplam finansman içerisindeki payının artması faizsiz finansmanın getirmiş olduğu sosyo-ekonomik faydaların gün yüzüne çıkmasına yardımcı olacaktır (Chapra, 2014).

6.2. Finansal Sistemin Kapsayıcılığının Geliştirilmesi

İslam dininin en önemli hedeflerinden bir tanesi, toplum içerisindeki refah düzeyini yüksek tutarak herkes için adaletin sağlanmasına zemin hazırlamaktır. Bu hedef doğrultusunda katılım bankalarının adaleti tesis etmesinde iki temel madde ön plana çıkmaktadır. Bunlardan ilki, riskin paylaşılması konusudur. Diğer önemli madde ise, katılım bankalarının kendi kaynakları arasından makul bir kısmını ayırarak düşük gelirli insanların hizmetine sunması, yoksulluğu ortadan kaldırmak için çalışması, insanlara kendi işlerini kurabilmesi konusunda destek olması ve istihdamı arttıracak adımlar atmasıyla toplum içerisindeki gelir dağılımı farklılıklarını azaltmaya yardımcı olmasıdır (Chapra, 2014).

Dünya Bankasının verilerine göre özellikle gelişmekte olan ülkeler içerisindeki yaklaşık 1,7 milyar insanın kendi gelirlerini veya hayat kalitelerini arttırabilecek olan finansal kaynaklara erişimleri ya hiç bulunmamakta ya da bunlara çok düşük bir düzeyde erişim sağlayabilmektedirler (The World Bank, 2020). Özellikle ödeme gücü yüksek olmayan ve finansman karşılığında gösterecek yeterli bir teminatı bulunmayan kişiler, finans kuruluşları tarafından riskli oldukları varsayılmaktadır. Dolayısıyla bu kişilerin finansal sistem içerisine dahil olabilmesi sınırlandırılmaktadır. Bu sorunun çözümü ve finansal kapsayıcılığın yaygınlaştırılmasına adına ortaya çıkan mikrofinans yöntemleri dünya üzerindeki yoksulluğun ve açlığın giderilmesi adına önemli finansman yöntemleridir. Bu nedenle mikrofinans yöntemlerinin katılım bankalarının faaliyetleri arasına dahil edilmesi ve yaygınlaştırılması büyük önem arz etmektedir.

Yeni bir Mikrofinans kuruluşu açarak en baştan faaliyete başlamanın yanı sıra, Katılım bankalarının hali hazırdaki yetişmiş personeli ve şubeleri aracılığı ile sahip olduğu geniş iletişim ağını kullanarak birçok dar gelirli müşteriye hizmet verme imkânı bulunmaktadır. Ek olarak Mikrofinans için ayrılacak olan fonları katılım bankalarının tek başlarına üstlenmesi yerine, kooperatifler, hayır kurumları veya toplumun zengin kesiminden toplanan zekatlar ile oluşturulacak olan para vakıfları ile anlaşarak da faaliyetlerini sürdürebilirler (Ahmed, vd., 2015).

6.3. Çevresel ve Sosyal Sorunların İyileştirilmesi

Özellikle son 20 yıllık süreç içerisinde, sürdürülebilirlik faaliyetlerine karşı olan farkındalığın artmasıyla kurumsal firmaların da iş stratejilerinde değişiklikler oluşmaya başlamıştır. İngiltere'de kullanılan terimi ile 'Doing well by doing good' felsefesi giderek artarak yaygınlaşmaya başlamıştır. Bu felsefe kapsamında firmalar finansal ve ekonomik olarak ellerinden gelenin en iyisini yapmaya çalışırken bir yandan da çevreye ve topluma karşı

sorumluluk bilinciyle hareket ederek her türlü gelişmeye destek olmaya çalışmaktadırlar. Bu sorumluluk bilinci ile, kurumlar tarafından karbon ayak izini azaltacak faaliyetler içerisinde bulunmaya, doğayı tahrip edecek faaliyetler yerine sürdürülebilir iş stratejileri geliştirmeye, sağlık ve eğitim gibi alanlar başta olmak üzere kurumsal sosyal sorumluluk projelerine öncelik vermeye yönelik adımlar atılmaya başlanmıştır (Aziz, vd., 2019).

Katılım bankacılığında çevresel ve sosyal meseleler ile ilgili olarak birçok teşvik edici emir ve yasaklar bulunmaktadır. Gerçekleştirilecek olan bütün faaliyetlerin İslam hukukuna uygunluğu (helal olması) temel bir kriter iken yine aynı şekilde yasaklanan alanlardan da (haram olanlardan) uzak durulması gerekmektedir. Helal ve haramların çerçevesi çok geniş bir alanı kapsıyor olsa da özellikle finans sektörü için; helal olan işleri iyilikle alakalı olan ve topluma veya çevreye zararı olmayan bütün faaliyetler olarak düşünebiliriz. Bunun yanı sıra haram olan meseleleri de toplum ve çevre için kötülüğe ve tahribata yol açacak olan alanlar olarak değerlendirebiliriz (Aziz vd., 2019).

Toplum içerisinde iyiliğin, sosyal yardımlaşmanın, dayanışmanın artırılması ve toplum ve çevre düzenini bozan faaliyetlerden uzak durulması ile ilgili Kur'an-ı Kerim'de çeşitli Ayet-i Kerime'ler bulunmaktadır. Örnek olarak aşağıdaki ayetleri gösterebiliriz:

“Hani, biz İsrailoğulları'ndan, “Allah'tan başkasına ibadet etmeyeceksiniz, anne babaya, yakınlara, yetimlere, yoksullara iyilik edeceksiniz, herkese güzel sözler söyleyeceksiniz, namazı kılacaksınız, zekâtı vereceksiniz” diye söz almıştık. Sonra, pek azınız hariç, yüz çevirerek sözünüzden döndünüz.” (Bakara Suresi, 2:83)

“Nerede olursam olayım, O beni kutlu ve bereketli kıldı; yaşadığım sürece bana namazı, zekâtı ve anneme saygılı olmayı emretti; beni zorba ve isyankâr yapmadı.” (Meryem Suresi, 19:31-32)

“Onlar ki yanlarındaki Tevrat ve İncil'de vasıfları yazılı o ümmi Peygambere tabi olurlar. O peygamber onlara iyiliği emreder, onları kötülükten meneder, onlara temiz şeyleri helal, pis şeyleri haram kılar...” (A'raf Suresi, 7:157)

Özellikle küresel ısınmanın ortaya çıkmasında ve hava, deniz ve kara kirliliklerinin oluşmasında insan eliyle sebep olduğumuz tahribatlara işaret eden aşağıdaki ayeti konu ile ilgili örnek olarak gösterebiliriz:

“Allah'ın buyruklarını umursamayan şu insanların yaptığı hatalar yüzünden karada ve denizde fesat ortaya çıktı, nizam bozuldu. Doğru yola ve isabetli tutuma dönsünler diye Allah, yaptıklarının bazı kötü neticelerini onlara tattırır.” (Rum Suresi, 30:41)

Yukarıdaki ayetlere ek olarak Peygamberimizin (S.A.V.) son anımızda olsak bile ağaç dikebiliyorsak dikmemiz gerektiğine işaret eden aşağıdaki Hadis-i Şerifi konumuza ışık tutmaktadır:

“Kıyamet kopuyor olsa ve birinizin elinde bir fidan bulunsa, kıyamet kopmadan onu dikebilirse bunu hemen yapın!” (Ahmed, III, 191, 183)

“Bir kimse ağaç diker de o ağacın meyvesinden bir insan veya Allah'ın mahlukatından herhangi bir varlık yerse bu, o ağacı diken kimse için sadaka olur.” (Ahmed, VI, 444. Bkz. Müslim, Müsâkât, 7)

Katılım bankacılığının temelleri İslam dininin prensiplerine göre dizayn edilmiş olsa da, yine kendi değerleri doğrultusunda farklı din ve kültür ortamından kişi, kurum ve kuruluşlar ile ortaklıklar kurulamayacağına dair bir yanlışlık içerisinde de düşmemek gerekmektedir. Özellikle Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri arasında yer alan ‘Hedefler İçin Ortaklıklar’ başlıklı maddenin de yine Kur'an-ı Kerim'de yer alan bir ayet ile teşvik edildiğini söyleyebiliriz:

“Allah sizi, din hakkında sizinle savaşmayan ve sizi yurtlarınızdan çıkarmayan kimselere iyilik etmekten, onlara adaletli davranmaktan menetmez. Çünkü Allah adaletli davrananları sever.” (Mümtehine Suresi: 60:8)

Bütün finansal ve finansal olmayan faaliyetlerini yukarıda belirtmiş olduğumuz Ayet-i Kerimeler ve Hadis-i Şerifler ışığında gerçekleştirecek olan katılım bankalarının sürdürülebilir kalkınmaya sağlayacağı destekte yadsınamaz bir düzeyde olacaktır.

7. Sürdürülebilirlik Faaliyetlerinin Kurumlara Sağladığı Faydalar

Sürdürülebilirlik faaliyetlerinin çevreye ve toplumlara sağladığı olumlu etkilerin yanı sıra, ilgili faaliyetlerde bulunan kurumların iş performanslarının da olumlu yönde geliştiği ile ilgili çalışmalar yapılmaktadır. Örneğin, Borsa İstanbul tarafından 2014 yılı içerisinde ‘Şirketler İçin Sürdürülebilirlik Rehberi’ başlığı altında bir rapor hazırlanmıştır. İlgili rapor kapsamında sürdürülebilirliğin kurumlara olan katkılarından bazılarını aşağıdaki şekilde belirtebiliriz (Borsa İstanbul, 2020):

- Marka değeri, güven ve itibarın güçlenmesi.
- Şirketlere nitelikli iş gücünün çekilmesi ve çalışan motivasyonunun yükselmesi
- Yeni iş olanakları ve inovasyon fırsatlarının oluşması.
- Maliyet tasarrufu ile kurum karlılığının artması.

McKinsey danışmanlık firması da benzer bir çalışma yaparak çeşitli bölge ve sektörleri temsil eden farklı boyutlardaki şirketlerden 3,203 tane yönetici ile görüşerek, şirketlerin sürdürülebilirlik faaliyetlerinin kurumlara olan pozitif katkıları üzerine bir araştırma gerçekleştirmişlerdir. Araştırma kapsamında öne çıkan maddeler üç başlık altında aşağıdaki şekilde sınıflandırılmıştır (Bonini ve Görner, 2011):

Büyüme Etkisi:

- Sürdürülebilir ürünler geliştirmek amacıyla ARGE yatırımlarına yoğunlaşmak ve ürün yelpazesini geliştirmek.
- Mevcut ürünlerin sürdürülebilirliğini arttırarak yeni müşteri ve pazarlara erişim sağlamak.
- İş portföyünün yönetimini sağlayarak sürdürülebilirlik alanında çıkan yeni trendleri yakalamak.

Sermaye Kârlılığı:

- Sürdürülebilir ürünler aracılığıyla yüksek bir pazar payı yakalamak.
- Çalışanların memnuniyet ve motivasyonunu sürdürülebilirlik faaliyetleriyle bağlantılı olarak iyileştirmek.
- Değerler zinciri yönetimini esas almak, diğer bir ifade ile, ürünlerle ilgili tüm süreçleri gözden geçirerek maliyetleri azaltmak.
- Operasyonel işlerde enerji, su ve atık tüketimini azaltmak.

Risk Yönetimi:

- Sürdürülebilirlik faaliyetleri kapsamında kurum itibarını yönetmek.
- İklim değişikliğine olumsuz yönde etki edebilecek operasyonel faaliyetleri kontrol etmek ve yasal sınırlamalara ve fırsatlara karşı hazırlıklı olmak.

Ankete katılan firmaların da belirtmiş olduğu üzere sürdürülebilirlik faaliyetlerini kurum stratejisi olarak benimsemiş olan firmaların; ürün yelpazesi, pazar payı, çalışan memnuniyeti, toplum nezdindeki kurum imajı ve operasyonel maliyetlerindeki gelişmeler gibi maddeler, kurumların göz ardı etmemesi gereken faydalar arasında yer almaktadır.

Son olarak da GABV, Avrupa Yatırım Bankası ve Deloitte danışmanlık firmasının ortaklaşa yürüttükleri bir araştırma kapsamında; 100 adet uluslararası banka, Bloomberg'in veri tabanındaki sürdürülebilirlik puanlarına göre yüksek puanlı ve düşük puanlı olmak üzere 2 grupta sınıflandırılarak, 2007 ve 2017 yılları arasındaki kârlılıkları analiz edilmiştir. Analiz sonuçlarına göre; 2007 yılı içerisinde düşük sürdürülebilirlik puanına sahip olan bir bankaya 1 dolar yatırdığımızda 2017 yılı içerisinde paranızın değeri 1,32 dolar olurken, yüksek sürdürülebilirlik puanına sahip bir bankaya yatırdığımız 1 doların değeri, 2017 yılında 1,76 dolara ulaşmaktadır (Kotsantonis ve Bufalari, 2019).

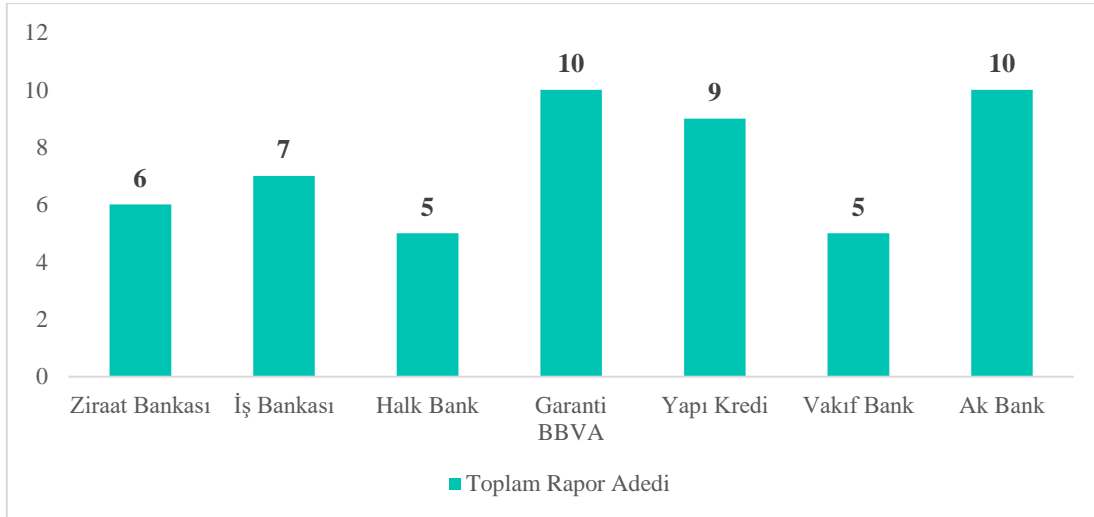
Kurumların kârlılıklarının artış göstermesi ve pazar paylarının büyümesi, büyük ölçüde izlenen stratejilere ve alınan kararlara bağlıdır. Kârlılık gibi maliyet içeren konular dışsal ve içsel olarak da birçok faktörün etkisi altında kalsa da, sürdürülebilirlik faaliyetlerine öncelik verilmesinin bir sonucu olarak elde edilebilecek olan kazanımlar hazırlanmış olan raporlarda da vurgulandığı üzere yadsınamaz bir öneme sahiptirler.

8. Türkiye'deki Bankaların Sürdürülebilirlik Faaliyetleri

Türkiye'de, mevduat, katılım ve yatırım bankaları olmak üzere çeşitli birçok bankanın sürdürülebilirlik faaliyetleri kapsamında aksiyonlar aldıklarını ve düzenli periyodlarla hazırladıkları raporlar ile bu faaliyetlerini kayıt altına aldıklarını görmekteyiz. Bunun yanı sıra sürdürülebilirlik raporu hazırlamayıp, özellikle sosyal sorumluluk projelerine destek veren veya girişimcilik hibe fonu gibi enstrümanlar aracılığıyla topluma ve çevreye destek veren bankalar da mevcuttur.

Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri ile ilgili farkındalığın ölçülmesi adına, hazırlanan sürdürülebilirlik raporlarını birer ölçü birimi olarak kabul edebiliriz. Bu kapsamda bankaların hazırladıkları raporları incelediğimizde, sektör içerisinde aktif büyüklüğe göre ilk yedi özel ve kamu mevduat bankasının senelik olarak düzenli bir şekilde sürdürülebilirlik raporları hazırladıklarını görmekteyiz.

Grafik 1: Bankaların Sürdürülebilirlik Rapor Adetleri

Kaynak: Yazarlar tarafından bankaların kurumsal sitelerindeki bilgiler derlenerek oluşturulmuştur.

Bu bankalara ek olarak, Şekerbank'ın da 2013 senesinden itibaren 2 senelik periyodlar halinde sürdürülebilirlik raporları hazırladığını, finansal kapsayıcılık ve çevre dostu ürünlerin geliştirilmesi gibi konularda da yatırım yaptığını görmekteyiz.

Katılım bankaları arasında ise ilk defa 2013 yılı içerisinde Türkiye Finans tarafından sürdürülebilirlik raporu hazırlanmıştır. Ardından düzenli bir şekilde rapor hazırlanmamış olsa da 2018 yıl sonunda Kuveyt Türk Katılım Bankası tarafından geniş kapsamlı bir

sürdürülebilirlik raporu hazırlanmıştır. Albaraka Türk Katılım Bankası ise ilk sürdürülebilirlik raporunu 2019 yılında hazırlamıştır ve BIST Sürdürülebilirlik Endeksi içerisinde yer alan tek katılım bankası konumundadır. Genel olarak sektörün önde gelen mevduat bankalarıyla kıyasladığımızda, katılım bankalarının sürdürülebilir kalkınmayla ilgili konulardaki farkındalıklarının henüz yeni şekillenmeye başladığını belirtebiliriz. Dolayısıyla kuruluş tarihleri itibarıyla yeni olarak kabul edebileceğimiz kamu katılım bankaları da dahil olmak üzere, katılım bankalarının sürdürülebilir kalkınmaya ilişkin faaliyetlere öncelik vermesi ve bu alandaki farkındalığın artması amacıyla sürdürülebilirlik raporları hazırlaması hem katılım bankacılığı esasları hem de stratejik olarak katılım bankaları adına önem arz etmektedir.

Makalemizin ilk kısımlarında UNEP FI ve UN Global Compact gibi uluslararası kuruluşlardan bahsederken değinmiş olduğumuz gibi; Garanti, İş Bankası, Yapı Kredi, Akbank, ING Bank ve Şekerbank gibi mevduat bankaları, Birleşmiş Milletler altındaki kuruluşlara üye olarak, sürdürülebilirlikle ilgili çeşitli aksiyonlar alacaklarına dair taahhütlerde bulunmuşlardır. Bu kuruluşların sorumlu bankacılık prensipleri adı altında yayınlamış oldukları ilkeler, bir yönüyle katılım bankacılığı esasları içerisinde değerlendirilebildiği için, katılım bankalarının da ilgili kuruluşlara üye olması ve bu sayede sürdürülebilirlik faaliyetlerine sistematik bir şekilde destek olması sağlanabilir. Ek olarak, ortak bir çatı altında toplanan finans kurumlarıyla ilişkilerin sağlamlaştırılmasına ve küresel olarak da bankacılık ağının geliştirilmesine katkıda bulunulmuş olur.

9. Bankalar İçin Finansal, Sosyal ve Çevresel Sürdürülebilirlik

Bankaların, sürdürülebilirlikle ilgili olarak gerçekleştirdikleri faaliyetleri genel kapsamı itibarıyla finansal, sosyal ve çevresel faaliyetler olmak üzere üç başlık altında değerlendirebiliriz. İlgili faaliyetlerin örnekler üzerinden detaylandırılması ve mevcut durumdaki uygulamaların ortaya çıkartılması maksadı ile, belirlemiş olduğumuz üç katılım bankası (Kuveyt Türk, Türkiye Finans, Albaraka Türk) ve üç mevduat bankasının (İş Bankası, Garanti, Yapı Kredi) 2018 ve 2019 yılları arasında yayınlamış oldukları sürdürülebilirlik ve faaliyet raporları incelenmiştir. Belirlemiş olduğumuz bankaların aktif büyüklüklerinin farklılık göstermesinden dolayı, ilgili faaliyetlerde hacimsel bir kıyaslama yapmak yerine ortak olarak uygulanan faaliyetler ön plana çıkartılmıştır. Ayrıca girişim sermayesi, yeşil tahvil ihracı veya CDP İklim Değişikliği programı gibi uygulama itibarıyla bankaları birbirlerinden ayırtıran faaliyetler özel olarak belirtilmiştir.

9.1. Finansal sürdürülebilirlik

Bankaların en temel fonksiyonu finansal aracılık olduğu için, sürdürülebilir kalkınma hedeflerine ulaşma noktasında da en önemli katkıları yine bu alanda olacaktır. Bu kapsamda, öncelikli olarak belirtebileceğimiz faaliyetler aşağıdaki gibidir:

- Altyapısal proje finansmanları (Ulaşım, telekomünikasyon, lojistik vb.)
- Yenilenebilir enerji finansmanları (Güneş, rüzgâr, vb.)
- KOBİ'ler için hazırlanan finansman destek paketleri
- Teknolojik gelişmeler ışığında tarım sektörünü güçlendirmek için ayrılan fon kaynakları
- Girişimciler için hazırlanan eğitim programları ve hibe destekleri:
 - Lonca Girişimcilik Merkezi (Kuveyt Türk)
 - Albaraka Garaj (Albaraka Türk)
 - Workup Girişimcilik Merkezi (İş Bankası)
 - Girişim Hızlandırma Programı (Garanti BBVA)
- Çevresel fayda için Yeşil bono/sukuk ihraçları;
 - 50 Milyon ABD doları tutarında yeşil tahvil ihracı. (Yapı Kredi)
 - 50 Milyon ABD doları tutarında yeşil tahvil ihracı. (İş Bankası)

- 50 Milyon ABD doları tutarında yeşil bono ihracı. (Garanti BBVA)
- Girişim sermayesi fonuyla borç tabanlı finansman yerine özkaynak finansmanının desteklenmesi:
 - Maxis Yenilikçi Girişim Sermayesi (İş Bankası)
 - Teknogirişim Girişim Sermayesi (Kuveyt Türk)
 - Fintech Girişim Sermayesi (Albaraka Türk)
- Katılım bankaları Karz-1 Hasen ürünü aracılığıyla finansal olarak sıkışık durumda olan müşterilerine sadece anaparanın geri ödenmesi koşuluyla finansman desteği sağlayabilmekte ve bu sayede finansal kırılganlıkların önünü alabilmektedir.

9.2. Sosyal sürdürülebilirlik

Bankaların faaliyetleri arasında yer alan; kurumsal sosyal sorumluluk projeleri, kültürel ve sanatsal faaliyetler ve kurum kültürü olarak şeffaf, eşitlikçi ve duyarlı bir yönetime sahip olmasını ‘Sosyal Sermaye’ başlığı altında değerlendirebiliriz. Bu kapsam doğrultusunda atılan örnek adımları aşağıdaki şekilde belirtebiliriz:

- Kurumsal sosyal sorumluluk projeleri (Eğitim, sağlık ve sosyal alanlara hem insan kaynağıyla hem de finansal olarak destek sağlanması.)
- Kültür, sanat ve yayıncılık faaliyetleri:
 - Yapı Kredi Yayınları
 - Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları
 - Albaraka Kültür Sanat ve Yayıncılık
 - Kuveyt Türk Katılım Bankası Kültür Yayınları
- İşitme engelli müşterilerle iletişimin güçlendirilmesi amacıyla şube personellerine işaret dili eğitiminin verilmesi, görme engelli müşteriler için kullanıcı dostu ATM ve şube tasarlanması ve engelli vatandaşlara kapsamlı bir hizmet sunabilmek amacı ile çeşitli hizmet ve ürünler geliştirilmesi.
 - XTM İşaret Dili Projesi (Kuveyt Türk)
 - Dijital kanallarda görme engelli müşteriler için sesli komut sistemi ve işitme engelli müşteriler için online sohbet uygulamasının hayata geçirilmesi (Yapı Kredi)
- Kurum içindeki çalışan istihdamı ve terfi prosedürlerinde dahil olmak üzere uygulanabilir olan her alanda kadın ve erkek eşitliğinin tesis edilmesi ve liyakatin temel prensip olarak gözetilmesi.
- Kredi kartı ödemelerinin geciktirilmesi sonucunda alınan ceza tutarlarının sosyal projelerde değerlendirilmesi. Katılım bankaları faizsiz finans esasına göre çalıştığı için müşterilerden alınan ceza miktarları sosyal projelerde değerlendirilmektedir.

9.3. Çevresel sürdürülebilirlik

Bankaların iklim değişikliğine karşı pozitif bir etki oluşturabilmek amacıyla kredi değerlendirme süreçlerini yenilemesi, müşterilerine yeşil ürün ve hizmetler sunması ve kurumsal olarak gerçekleştirdikleri operasyonel faaliyetleri de tasarruflu ve çevre dostu bir şekilde düzenlemesi, bankaların çevresel sürdürülebilirlik faaliyetleri başlığı altında değerlendirebileceğimiz konular arasında yer almaktadır.

- Yüksek hacimli finansman taleplerinde çevresel risklerin de göz önünde bulundurulması:
 - UN Global Compact Türkiye Ağı tarafından hazırlanan finansman bildirgesine imza atan bankalar (Garanti BBVA, İş Bankası, Yapı Kredi) 20 Milyon ABD doları üzerindeki finansman taleplerini özel bir değerlendirmeye tabi tutmaktadır.
- Kurumların genel müdürlük yerleşkelerinin uluslararası standartlardaki çevre sertifikasyonlarına sahip olması:

- Kuveyt Türk Bankacılık ve Yaşam Üssü (BREEAM Sertifikası)
 - Albaraka Türk Genel Müdürlük Binası (LEED Sertifikası)
 - İş Bankası Genel Müdürlük Binası (BREEAM Sertifikası)
 - Yapı Kredi Genel Müdürlük Binası (ISO 14064, ISO 14001)
 - Türkiye Finans Genel Müdürlük Binası (LEED Sertifikası)
- Kurumların genel merkezlerindeki kâğıt tüketimlerinde tasarruflu olunması, karbon ve su ayak izinin en aza indirilmesi ve sıfır atık projesi gibi çevre dostu faaliyetlerin hayata geçirilmesi.
 - Garanti Bankası (CDP İklim Değişikliği Programına 2009 yılından, CDP Su Programına ise 2015 yılından beri raporlama yapıyor.)
 - Yapı Kredi Bankası (CDP İklim Değişikliği Programına 2016 yılından, CDP Su Programına ise 2018 yılından beri raporlama yapıyor.)
 - Albaraka Türk Katılım Bankası (CDP İklim Değişikliği Programına 2019 yılından beri raporlama yapıyor.)
 - İş Bankası (CDP İklim Değişikliği Programına 2019 yılından beri raporlama yapıyor.)

10. Uzman Değerlendirmeleri

Ülkemizdeki mevcut sürdürülebilirlik faaliyetlerini doküman analiziyle belirtmenin yanı sıra, sürdürülebilirlik faaliyetleriyle ilgili atılması gerekli olan adımları, karşılaşılabilecek güçlükleri ve genel olarak görüşlerini almak üzere Durham Üniversitesi'nden, Kuveyt Türk Katılım Bankası'ndan, ESG Turkey Danışmanlık şirketinden, İş Dünyası ve Sürdürülebilir Kalkınma Derneği'nden, Albaraka Türk Katılım Bankası'ndan ve son olarak Malezya merkezli Saturna Capital firmasından çeşitli uzman kişilerle derinlemesine mülakatlar gerçekleştirilmiştir.

Görüşmüş olduğumuz kişilerin ortak görüşlerinin en başında, sürdürülebilirlik prensiplerinin kurumlar tarafından benimsenmesi ve pratiğe aktarılmasının gerekliliği gelmektedir. Kurumlarda sürdürülebilirlik ilkelerinin benimsenmesi ve ilgili adımların atılması için üst yönetim personellerinin de oldukça istekli ve sorumluluk sahibi olması gerekmektedir. Üst yönetim tarafından bir strateji olarak benimsenmeyen faaliyetlerin kurum içerisinde hayata geçirilmesi de pek mümkün olmamaktadır. Unutmamamız gereken bir diğer konu da yatırımcıların ve regülatörlerin de artık bu alanda bir beklentileri bulunmaktadır. Kişi ve kurumlar yatırım yapacakları projeleri seçerken sürdürülebilirlik ilkelerini göz önünde bulundurmaya başlamışlardır. SPK gibi regülatörler ise Kurumsal Yönetim Tebliği'nde yapmış oldukları değişiklik ile kurumlardan sosyal ve çevresel etkilerini raporlamalarını beklemektedir.

İş Dünyası ve Sürdürülebilir Kalkınma Derneği veya Global Compact Türkiye gibi uluslararası kuruluşların uzman ekipleriyle uzun yıllardır çalışarak hazırladıkları metodolojileri uygulamak ve onlarla iş birliği içerisinde olmak da sürdürülebilir kalkınma hedeflerine katkı sağlayacaktır. İlgili kurumlar hem küresel gidişatı takip etmekte hem de kurumların yaşayabileceği sıkıntıları bildikleri için sürdürülebilirlik faaliyetleriyle ilgili yol gösterici ve kolaylaştırıcı bir rol üstlenmektedirler. Ayrıca finans kuruluşları, ilgili kurumlar altında toplandıklarında bilgi ve birikimlerini birbirlerine aktarabilir ve ortak projelerde bir arada çalışabilirler. Ortaklık kurmanın getirdiği bir üst kimlik ve birliktelik gücü ile, BDDK ve SPK gibi regülatör kurumlara karşı olan taleplerini daha güçlü bir şekilde seslendirip ilgili aksiyonların alınmasını da kolaylaştırabilirler (Güller, 2020).

Görüşmüş olduğumuz kişilerin vurguladığı bir diğer konu ise, sürdürülebilirlik faaliyetlerinin kurumların prestijiyile uzun vadede karlılıklarını da olumlu yönde etkileyeceği ve risk yönetimini optimize edeceğidir. Özellikle sürdürülebilirlik ilkelerine aykırı hareket ederek toplumsal ve çevresel zararlara yol açan firmaların mali yaptırımlara maruz bırakılmasından dolayı, onlarla çalışan finans kuruluşlarının da olumsuz etkileneceklerinin altı çizilmektedir. Bunun yanı sıra iklim değişikliğinin getirmiş olduğu olumsuz etkilerden sadece firmalar etkilenmemekte, aynı zamanda ilgili firmalara finansman desteği sağlayan finans kurumları da kredi geri ödemelerinin tahsil edilememesi gibi önemli bir riskle karşı karşıya kalmaktadırlar.

Finans kurumlarının yönetmiş oldukları yüksek hacimli aktif büyüklüğü göz önüne aldığımızda, finansman sağladıkları firmalar üzerinde de olumlu bir etki oluşturabilecekleri uzman kişiler tarafından vurgulanmaktadır. Kurumlar sahip oldukları varlıkları aktaracakları projeleri ve firmaları seçerken sürdürülebilirlik ilkelerini göz önünde bulundurduklarında, ilgili firmalar üzerinde de olumlu yönde bir dönüştürücü etkiye sahip olacaklardır. Sürdürülebilirlik ilkelerini benimsemiş olan Katılım Bankalarıyla çalışmak isteyen firmalara da sürdürülebilirlik ilkeleri doğrultusunda faaliyet gösterilmesine büyük önem verildiğinin mesajı verilmiş olmaktadır.

Son olarak, kredi portföylerinin ciddi bir şekilde analiz edilmesi ile sürdürülebilir yatırım olarak adlandırabileceğimiz projelerin belirlenmesi, sosyal çevresel ve yönetişimsel altyapının bankalar içerisinde yerleşmesi ve kredi politikalarında uygulanması da büyük önem arz etmektedir. İslami Bankacılığın yaygınlaştığı ve sürdürülebilirlik alanında da ciddi yatırımları olan Malezya gibi ülkelerin örnek alınması; Merkez Bankası seviyesinde stratejik prosedürlerin oluşturulması, kurumların her bir sürecinde sürdürülebilirlik ilkelerinin benimsenmesi ve üniversiteler tarafından da Sürdürülebilir Finans ve İşletme Yönetimi alanlarında programların açılması sürdürülebilir kalkınma hedeflerine ulaşma noktasında yardımcı olacaktır.

Sonuç ve Öneriler

Katılım bankacılığını temel esasları ve değerleri üzerinden ele aldığımızda insani bankacılık faaliyetlerinin ön plana çıktığını ve finansal aracılık hizmetlerinin yanı sıra değer odaklı ve toplumsal fayda esaslı bir yaklaşımın olduğunu vurgulamamız gerekmektedir. Öte yandan hem mevcut hem de gelecek nesillere daha güzel bir dünya bırakmak maksadıyla belirlenmiş olan sürdürülebilir kalkınma hedefleri ve UNEP FI gibi uluslararası kurumların bu doğrultuda belirlemiş oldukları prensipleriyle katılım bankacılığı esasları önemli ölçüde kesişmektedir. Bu ortak paydadan da yola çıkarak, katılım bankalarının sürdürülebilirlikle ilgili konularda daha aktif bir rol alması gerekmektedir. Hatta bu alandaki faaliyetleri ile, diğer kurumlara da örnek teşkil etmesi ve öncü bir konumda olması da önem arz etmektedir.

Katılım bankalarının bu alandaki faaliyetlerini değerlendirmek üzere finans sektöründen, akademi camiasından, çeşitli dernek ve danışmanlık şirketlerinden uzman kişilerle derinlemesine mülakat görüşmeleri gerçekleştirilmiştir. Hem görüşmelerimiz sonucunda elde ettiğimiz değerlendirmeler hem de belge analizlerini yaptığımız bankaların faaliyetlerinden de yola çıkarak, katılım bankalarının ve ilgili paydaşların sürdürülebilir kalkınmaya destek olması amacıyla uygulamaya alabileceği faaliyetleri aşağıdaki şekilde sıralayabiliriz:

- a) UNEP FI ve UN Global Compact gibi uluslararası kuruluşlarla iş birliği yapılarak sürdürülebilir kalkınmaya sistematik bir şekilde destek olunabilir ve bu sayede bankacılık ağının genişlemesi sağlanabilir. İlgili kurumların hazırlamış oldukları metodolojiler ve prosedürler doğrultusunda atılacak olan adımlar ekstra bir araştırma maliyetine girilmeden uygulamaya alınabilir.
- b) Hem çevresel yatırımları teşvik etmek hem de ürün yelpazesini genişletmek amacı ile (mevduat bankalarının müşterilerine sunduğu “Yeşil Bono” ve “Yeşil Kredi” gibi

- ürünlerden de esinlenilerek) “Yeşil Sukuk” ve “Yeşil Finansman” gibi ürünler, müşterilerin hizmetine sunulabilir.
- c) Kredi portföylerinin ciddi bir şekilde analize tabi tutulmasıyla sürdürülebilir yatırım olarak adlandırabileceğimiz kredilerin tespit edilmesi gerekmektedir. Analizler sonucunda elde edilecek verilerle birlikte gelecek için uygulanabilecek olan stratejiler belirlenebilir. Özellikle Yeşil Sukuk ihracına dayanak sağlayabilecek olan yenilenebilir enerji veya çevre dostu farklı projelerin belirlenmesi önemli bir başlangıç noktasıdır.
 - d) Yeterli teminatı veya mali gücü olmayan kişilerinde finansal kaynaklara ulaşabilmesi ve bu sayede finansal kapsayıcılığın gelişmesi amacıyla ortaya çıkartılan Mikrokredi ürünü, operasyonel maliyetlerinin yüksek olmasından dolayı hem mevduat bankaları hem de katılım bankaları tarafından tercih edilen bir enstrüman olarak kullanılmamaktadır. Ancak toplumun alt kesimindeki insanlara da hitap edebilmek amacı ile, gerekirse vakıf ve yardım kurumlarıyla de iş birliği yaparak mikrokredi ürününün hayata geçirilmesi sağlanabilir (Ahmed, 2020).
 - e) Katılım bankalarının iklim değişikliğine karşı pozitif etki oluşturabilmesi için atılabilecek adımlardan bir tanesi de kredi politikalarının bu doğrultuda revize olmasıdır. Örneğin; uluslararası alanda yasaklanmış ve ozon tabakasına zarar veren maddelerin üretimini ve ticaretini yapan firmaların finansal kaynaklara erişimi belirli bir seviyede sınırlandırılabilir veya aynı şekilde ağaçlandırma çalışmalarına destek veren projelerle olumsuz yönde etkisi olan projeler ayrıştırılarak, finansman talepleri bu doğrultuda değerlendirmeye alınabilir (Türker, 2020).
 - f) Üniversiteler tarafından Sürdürülebilir Finans ve İşletme Yönetimi alanlarında eğitim programlarının açılması ve bu konuda uzman kişilerin yetiştirilmesi de büyük önem arz etmektedir.
 - g) Katılım Bankalarının sürdürülebilirlik ilkelerini benimsemesi ve pratiğe dökmesi ile diğer firmalar üzerinde de olumlu yönde bir değişim meydana gelecektir. Dolayısıyla katılım bankalarıyla çalışmak isteyen firmalara, sürdürülebilirlik ilkeleri doğrultusunda faaliyet gösterilmesine büyük önem verildiğinin mesajı verilmelidir.
 - h) CDP İklim Değişikliği ve CDP Su programları için raporlamalara başlanması ve operasyonel faaliyetlerdeki olumsuz etkilerin en aza indirilmesi de kurum içerisinde alınabilecek aksiyonlar arasında yer almaktadır.
 - i) Mevcut durumda katılım bankalarının, kâr-zarar ortaklığı modelinin yaygınlaşması için ‘Girişim Sermayesi Fonu’ adı altında yeni iştirakler kurduklarını görmekteyiz. Küresel ekonominin kırılma noktasının azaltılması için borç tabanlı finansman yerine özkaynak tabanlı finansmanın yaygınlaşması önem arz etmektedir. Bu doğrultuda, katılım bankalarının yatırımlarına devam etmesi ve yeni ortaklıklar kurması sürdürülebilir kalkınmayı destekleyecek mahiyettedir (Ahmed, 2020).
 - j) Müşteri odaklılık ilkesi doğrultusunda müşterilerle yakın, şeffaf ve daha uzun dönemli bir ilişki içerisinde olarak, müşterilerin ekonomik faaliyetlerini yakından takip etmek, oluşabilecek risklere karşı müşterilerle çözüm yolları araştırmak ve müşterilere en güzel hizmeti sunabilmek ve tüm bu alanlarda hep daha iyisi için çalışmak hem sürdürülebilir finans ilkeleri hem de Katılım bankacılığının büyümesi için gelişime açık konulardandır (Dereci, 2020).
 - k) Kurumsal sosyal sorumluluk projelerinin sistematik bir şekilde devam edebilmesi için; sivil toplum kuruluşları, yardım dernekleri ve vakıflarla daha sıkı bir iş birliği içerisinde olarak topluma ve çevreye katkı sağlayacak projelere düzenli olarak destek olunabilmesi sağlanabilir. Ek olarak, sosyal ve çevresel yatırımların devamlılığını sağlamak amacıyla sadece katma değer odaklı çalışan, kâr maksimizasyonunu düşünmeyen ve kendi içerisinde sürdürülebilir olan ‘Sosyal İşletmeler’ de hayata geçirilebilir (Yunus ve Moingeon, 2010).

- 1) Malezya’da olduğu gibi Merkez Bankası ve ilgili regülatörler tarafından sürdürülebilir finansmanıyla ilgili yönetmeliklerin ve rehberlik edici belgelerin hazırlanması finans kurumlarını teşvik edici önemli bir dayanak noktası olacaktır. (Aydemir, 2020).

Toplumsal ve çevresel faydalara ek olarak, McKinsey ve Deloitte gibi danışmanlık firmalarının yapmış oldukları anket ve analizlerin sonuçlarında da görüldüğü gibi, sürdürülebilirlik faaliyetlerini kurum stratejisi olarak benimseyen firmaların, kamuoyu nezdindeki itibar ve prestijlerindeki artışın yanı sıra ürün ve hizmet yelpazesinin genişlemesiyle daha geniş bir müşteri kitlesine hitap etmesi ve bu sayede işlem kârlılıklarının artması da sürdürülebilirlik faaliyetlerinin pozitif çıktıları arasında yer almaktadır. Dolayısıyla bankacılık sektörü içerisindeki payını %15’e çıkartmak isteyen katılım bankalarının, sürdürülebilirlik faaliyetleriyle pazar payını arttırması alternatif bir çözüm olarak karşımıza çıkmaktadır.

Son olarak belirtmek gerekirse; sürdürülebilirlikle ilgili faaliyetler stratejik adımlar olarak değerlendirildiği için, katılım bankalarını bu alanda yönlendirme konusunda en önemli sorumluluk en başta yönetim kurullarına ve üst yönetim çalışanlarına ardından da bütün banka personellerine düşmektedir. Buna ilave olarak Türkiye Katılım Bankalar Birliği’nin de ortak bir platform oluşturması ve belirledikleri öncelikli adımlar ve prensiplerle katılım bankalarını yönlendirmesi de iş birliğinin sağlanması ve sürdürülebilir kalkınma hedeflerine ulaşma noktasında büyük önem arz etmektedir.

Kaynakça

- Ahmed, H. (2020). Mülakat. Eyyüp Yakup Gedikli, İstanbul, [11 Nisan].
- Ahmet, Habib, vd. (2015). On the Sustainable Development Goals and the Role of Islamic Finance, Washington: World Bank Group.
- Aydemir, M. (2020). Mülakat. Eyyüp Yakup Gedikli, İstanbul, [6 Aralık].
- Aziz, T. S., Idris, A., ve Sultan, Y. (2019). Responsible Finance - Ethical and İslamic Finance, Malezya: Islamic Financial Services Board.
- Bonini, S., & Görner, S. (2011). The Business of Sustainability. America: McKinsey & Company.
- Borsa İstanbul. (2014). Şirketler İçin Sürdürülebilirlik Rehberi. İstanbul.
- Chapra, M. U. (2014). İslam İktisadında Ahlak ve Adalet. İstanbul: İSİFAM Yayınları.
- Dereci, M. (2020). Mülakat. Eyyüp Yakup Gedikli, İstanbul, [18 Nisan].
- Ferguson, N. (2008). Paranın Yükselişi. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- GABV. (2020). About. <http://www.gabv.org/about-us> [21 Şubat].
- Global Compact Network Türkiye. (2020). Sürdürülebilir Finansman Bildirgesi. <https://www.globalcompactturkiye.org/surdurulebilir-finans/> [21 Temmuz].
- Global Compact Network Türkiye. (2020). 10 İlke. <https://www.globalcompactturkiye.org/10-ilke/> [21 Temmuz].
- Güller, M. (2020). Mülakat. Eyyüp Yakup Gedikli, İstanbul, [3 Aralık].
- Kotsantonis, S., & Bufalari, V. (2019). Do sustainable banks outperform?, Amsterdam: Global Alliance for Banking on Values (GABV).
- Luttrell, D., Atkinson, T. ve Rosenblum, H. (2013). Assessing the Costs and Consequences of the 2007–09 Financial Crisis and Its Aftermath. *Economic Letter*, 8(7): 1-4.
- Rogoff, K. (1999). International Institutions for Reducing Global Financial Instability. *Journal of Economic Perspectives*, 13(4): 21-42.
- Sevin, A. E. (2020). Finans Sektörü İçin Sürdürülebilirlik. Escarus. <http://www.escarus.com/finans-sektoru-icinsurdurulebilirlik> [19 Ocak].
- The World Bank. (2020). Universal Financial Access. <https://ufa.worldbank.org/> [23 Temmuz].
- The World Bank Group. (2020). Poverty. <https://www.worldbank.org/en/topic/poverty/overview#1> [16 Nisan].
- TKBB. (2020). Esaslı Bankacılık. <https://www.tkbb.org.tr/esasli-bankacilik> [21 Temmuz].
- TÜİK. (2019). Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması. Ankara: Türkiye İstatistik Kurumu.
- Türker, C. (2020). Mülakat. Eyyüp Yakup Gedikli, İstanbul, [1 Aralık].
- UNDP Türkiye. (2020). Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri. <https://www.tr.undp.org/content/turkey/tr/home/sustainable-development-goals/background.html> [19 Nisan].
- UNEP FI. (2020). Background. <https://www.unepfi.org/about/background/> [21 Temmuz].
- WCED. (1987). Ortak Geleceğimiz. Amerika: Oxford Üniversitesi Yayınları.
- Yunus, M., & Moingeon, B. (2010). Building Social Business Models: Lessons from the Grameen Experience. *Long Range Planning*, 43(3): 308-325.